

Onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk
geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat

Religieuze hulp in beeld

Hoe bestaande definities, typologieën en
sociale kaarten overstijgen?

Werken mee aan dit rapport

Bert Broeckaert, Mieke Schrooten,
Peter Raeymaeckers, Bert De Munck

Dit rapport maakt onderdeel uit van het Soligion-project, een onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat.

Dit project wordt gedragen door onderzoekers aan de Universiteit Antwerpen, UGent en KU Leuven, en verrijkt door de bijdrage van organisaties uit het Vlaamse middenveld.

Het onderzoek loopt tot eind september 2024 en wordt uitgevoerd met steun van de Vlaamse overheid (SBO-project S006621N).

Voor meer informatie over dit onderzoeksproject, check onze website:
www.soligion.be

Inhoudstafel

In een notendop	4
Figuren.....	5
Afkortingen.....	5
Inleiding	6
Doelstelling en doelpubliek.....	7
Leeswijzer	8
Deel 1. Zicht op het levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap in Vlaanderen	9
Naar een nieuwe definitie.....	9
Weg van typologieën.....	11
Deel 2. Naar een nieuwe sociale kaart?	20
Werking Vlaamse sociale kaart.....	20
Sociale kaart als instrument voor samenwerking?.....	23
Deel 3. Hoe de sociale kaart overstijgen?.....	27
Voorbij een sociale kaart	27
Het Intersol-platform	29
Geleerde lessen uit het Intersol-experiment.....	33
Besluit en aanbevelingen	37
Bronnen	41
Over de auteurs	43
Gerelateerde publicaties	44

In een notendop

Dit rapport onderzoekt of een vernieuwde sociale kaart waarin levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven mee opgenomen worden, seculiere welzijnsactoren kan helpen om deze initiatieven als complementaire partner te beschouwen en de wederzijdse argwaan weg te nemen.

Het onderzoek toont aan dat niet alle levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven op een Sociale Kaart willen staan: (1) wantrouwen ten aanzien van de overheid, (2) schrik voor instrumentalisering, (3) overbelasting van de eigen werking, en (4) een vrees voor teveel administratieve rompslomp, houden hen tegen. Deze **drempels** zorgen ervoor dat de Vlaamse sociale kaart er op dit moment niet in slaagt het levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap accuraat in beeld te brengen.

Het eigen **Intersol-experiment**, waarin we zelf aan de slag gingen met bovenstaande drempels, toonde dat daarboven ook volgende drempels de slaagkansen van een platform voor levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit beïnvloedt: (1) een mismatch van het platform met reeds lopende processen, (2) de extra en exclusieve aandacht voor het religieus en levensbeschouwelijk karakter van een (deel van) de lokale burgerinitiatieven actief in armoedehulpverlening, (3) de hybride identiteit en beperkte omvang van het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsveld per stad, en (4) de politiek gevoeligheid die heerst rond levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven, zorgden ervoor dat het Intersol-platform tot nu toe geen verdere ondersteuning vond.

Onze bevindingen geven de beperkingen weer van sociale kaarten als beleidsinstrument voor levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven. Sociale kaarten kunnen waardevolle instrumenten zijn om samenwerkingen te bevorderen en het zorgaanbod beter toegankelijk te maken. Echter sluiten ze vaak niet aan bij de behoeften en gevoeligheden van deze initiatieven.

Figuren

Figuur	Titel	Pagina
Figuur 1	Variaties in soorten religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven en hun werking	11
Figuur 2	Vier lenzen om verscheidenheid in levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap in beeld te brengen	19
Figuur 3	Moodboard over participanten en rollen	32

Afkortingen

Afkorting	
FBO	Faith-based organisation
OCMW	Openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn
RLS	Religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerd solidariteitsinitiatief

Inleiding

Al sinds het ontstaan van de België staat 'complementariteit' centraal in de zorg en ondersteuning van mensen in een kwetsbare positie: publieke instanties doen dit in samen met actoren die het dichtste staan bij de cliënt.

In de Belgische Grondwet en wetgeving werden sinds aanvang een grote autonomie voorzien voor lokale besturen en initiatieven. Als 'nachtwakerstaat' hoorde de nationale overheid geen taken op te nemen die door lagere instanties opgenomen kunnen worden. Dit **subsidiariteitsprincipe**, dat concreet stelt sociale en politieke noden worden opgelost door de actoren die het dichtste staan bij het niveau waar de noden zich voordoen, blijft ook vandaag sterk aanwezig in de relatie tussen publieke en private hulpinitiatieven.

We zien het principe vandaag terugkeren in wat de **vermaatschappelijking van de zorg** wordt genoemd. Daarmee wordt verwezen naar een toegenomen focus op informele hulp- en zorgverstrekkers in het Vlaamse sociaal beleid. Zorg moet volgens dit principe waar mogelijk op informele of vrijwillige basis verlopen. In eerste instantie wordt daarbij aan de familie en dichte omgeving gedacht. Enkel wanneer het niet anders kan, moet zorg door de overheid opgenomen worden. Het vertaalt zich ook in samenwerking tussen publieke instanties en private hulpinitiatieven en in concrete impulsen vanuit het beleid, zoals de eerstelijnszones¹ en de zorgzame buurten.²

Een complementaire samenwerking tussen publieke instellingen en private hulpinitiatieven, kan natuurlijk enkel wanneer de potentiële partners gekend zijn. **Sociale kaarten** kunnen hiervoor een hulpmiddel zijn: het is een instrument waarmee je snel en efficiënt kan nagaan welke organisatie de zorgvraag van een cliënt zou kunnen opnemen. Op sociale kaarten vind je doorgaans informatie over (1) welke organisaties tegemoet komen aan de zorgvraag, (2) wat de specificaties zijn van die organisaties, en (3) welke organisaties op basis van die specificaties het best voldoen aan de behoeften van de burger/cliënt en zich het dichtst bij zijn woonplaats situeren.³

Wat opvalt bij het bekijken van sociale kaarten, is dat **religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven** nauwelijks worden opgenomen en, wanneer toch

---

¹ <https://www.eerstelijnszone.be/>

² <https://www.zorgenvoormorgen.be/zorgzamebuurten/wat>

³ www.desocialekaart.be

opgenomen, zonder referentie naar de levensbeschouwelijke inspiratie. Nochtans nemen deze initiatieven een niet te overschatten rol op in ons welvaartregime: sommige doelgroepen vinden makkelijker de weg naar levensbeschouwelijk geïnspireerde hulpinitiatieven dan naar het aanbod van gevestigde, meer in het geseclariseerde welvaartsregime ingebedde organisaties. De aandacht voor spirituele noden en de vaak meer holistische aanpak van levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven spreken sommige mensen net aan. Ook zijn de kleinere, minder formele levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven vaak laagdrempeliger; de uren waarop ze bereikbaar zijn, soms flexibeler; de taal waarin mensen geholpen worden, toegankelijker.

Ook religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven zouden in dat opzicht een complementaire partner kunnen zijn voor professionele, niet-religieuze hulpverleners en lokale overheden die er niet altijd in slagen bepaalde doelgroepen te bereiken of hen de hulp aan te bieden die ze nodig hebben. We merken echter dat vooral de meer recente, kleinere, niet-katholieke religieuze solidariteitspraktijken wel eens op argwaan stoten bij lokale overheden, publieke instellingen en mensen die geen voeling hebben met religie. Zijn ze wel te vertrouwen? Willen ze mensen wel echt helpen, of zijn ze er enkel op uit hen te bekeren? Is religieuze inspiratie niet iets van het verleden? En is de hulp die ze bieden wel structureel genoeg? Omgekeerd staan die nieuwe initiatieven ook niet automatisch te springen om met publieke instellingen of seculiere organisaties samen te werken. Sommige zouden dat graag doen, andere blijven liever onafhankelijk. Men wil geen controlerende pottenkijkers of men vreest extra administratie of druk om zich te moeten aanpassen aan de seculiere logica van de overheid.

Doelstelling en doelpubliek

Dit rapport onderzoekt of een vernieuwde sociale kaart waarin religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven mee opgenomen worden, seculiere welzijnsactoren kan helpen om deze initiatieven als complementaire partner te beschouwen en de wederzijdse argwaan weg kan nemen.

Om op deze vraag te kunnen antwoorden moeten we eerst een beter begrip van, en zicht op het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerd solidariteitslandschap in Vlaanderen creëren. Eens dit gebeurd is, stellen we ons de vraag of een vernieuwde sociale kaart ons effectief kan helpen om complementaire samenwerkingen te bevorderen tussen levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven en niet-religieuze

welzijnsactoren. We bekijken de valkuilen van deze aanpak, geven enkele basisvereisten van een platform dat complementaire samenwerkingen zou kunnen stimuleren, en reflecteren op de lessen uit het Intersol-project.

Het rapport richt zich op **beleidsmedewerkers en -makers**. Deze categorie definiëren we ruim: we richten ons op beleidsmedewerkers en -makers (1) van lokale, regionale en nationale overheden, (2) in publieke instellingen en (3) in sociaal werk organisaties die verder willen nadenken over religie-gerelateerde gevoeligheden, en bereid zijn te zoeken naar betere vormen van samenwerking en complementariteit.

Leeswijzer

Deel 1

Om een beter begrip van, en zicht te krijgen op het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerd solidariteitslandschap in Vlaanderen, is een accurate definiëring een eerste stap. In deel 1 bekijken we de literatuur rond levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, en gaan we op zoek naar een **definitie** die het beste beschrijft welke initiatieven we in Vlaanderen tegenkomen. Vervolgens zoeken we naar een manier om overzicht te krijgen in het diverse levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap. Is er een **typologie** die deze verscheidenheid in beeld kan brengen, of moeten we op zoek naar een andere manier om naar dit landschap te kijken?

Deel 2

In deel 2 kijken we naar de **Sociale Kaart** in Vlaanderen, en onderzoeken we of een vernieuwde sociale kaart met meer aandacht voor levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven ons effectief kan helpen om complementaire samenwerkingen te bevorderen tussen deze solidariteitsinitiatieven en niet-religieuze welzijnsactoren.

Deel 3

Tenslotte sommen we de basisvoorwaarden op voor een geslaagd platform om levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in beeld te brengen, en beschrijven we hoe we er zelf mee aan de slag zijn gegaan tijdens het Soligion-project.

Deel 1.

Zicht op het levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap in Vlaanderen

Hoe zicht te krijgen op het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerd solidariteitslandschap in Vlaanderen? De eerste stap in deze zoektocht is het vinden van een **definitie** die het beste beschrijft welke initiatieven we in Vlaanderen tegenkomen. Gezien de grote diversiteit aan initiatieven is dat geen makkelijke opdracht. Deel 1 van dit rapport wijden we daarom in de eerste plaats aan deze definitiekwestie.

In het verlengde hiervan proberen we ook verder overzicht te krijgen in het diverse levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap, door na te gaan of een **typologie** hierbij kan helpen. Ook hier brengt de grote verscheidenheid in levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven ons in de problemen wanneer we met typologieën proberen te werken. Vandaar dat we een andere methode naar voor schuiven om naar dit landschap te kijken.

Naar een nieuwe definitie

Gebaseerd op werk van Marjan Moris, Sarah Maes, Mieke Schrooten, Peter Raeymaeckers en Bert Broeckaert⁴

Hoewel nog relatief onbekend binnen het beleid in Vlaanderen en België, ging de laatste jaren vanuit wetenschappelijke kringen al heel wat aandacht naar de vraag hoe we de aard en eigenschappen van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde groepen best vatten, definiëren en afbakenen. De term '**faith-based organisation**' (**FBO**) deed daarbij zijn intrede in de internationale literatuur. In de breedste zin wordt een faith-based organisation omschreven als 'een groep van individuen die zich verenigt op basis van religie of levensbeschouwing' en zich meestal richt op de spirituele, sociale en culturele noden van hun leden.⁵ Verdere opdeling is echter aan de orde. Uit een literatuurstudie van Beaumont

---

⁴ Deze tekst is gebaseerd op Moris, M., & Maes, S. (2022). *Uitdagingen bij het in kaart brengen van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven*. www.soligion.be; en Maes, S., Schrooten, M., Raeymaeckers, P., & Broeckaert, B. (2024). Faith-based organizations and poverty alleviation: a scoping review on definitions and terminology (2010-2021). *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 43(1), 69-90.

⁵ Göçmen, I. (2013). The role of faith-based organizations in social welfare systems: A comparison of France, Germany, Sweden, and the United Kingdom. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(3), 495-516.

en Cloke blijkt namelijk dat de definitie van FBOs in bijna elk onderzoek verschilt, afhankelijk van de context en de tijd waarin ze worden bestudeerd.⁶

Onderzoekers rapporteren verschillen in de activiteiten die organisaties ontwikkelen, hun organisatievorm, hun aanpak en motivatie. Ook de mate waarin geloof het aanbod van de organisatie beïnvloedt, varieert sterk.⁷ Deze heterogeniteit van FBOs maakt het zowel belangrijk als uitdagend om ze op een juiste manier te definiëren en positioneren, in ons geval in de context van de Belgische (welvaarts)staat.

Drie vaststellingen maken ook het concept faith-based organisations op zich minder bruikbaar in een Vlaamse context. Ten eerste is de term FBO binnen de sociale en religieuze onderzoeksdomeinen in Vlaanderen vrijwel onbekend. Ten tweede is de term 'faith' een verwijzing naar een meer individuele beleving van religie gebaseerd op christelijk en protestants inspiratie, wat maakt dat andere levensbeschouwelijke groepen (bijvoorbeeld het vrijzinnig humanisme, boeddhisme en hindoeïsme) zich niet herkennen in deze term. Ten derde beperkt de term 'organisations' ons onderzoeksveld: door te focussen op organisaties met een formele organisatiestructuur worden kleinere, informelere of beginnende groepen of initiatieven uitgesloten. De praktijk leert ons echter dat ook zij een belangrijke rol kunnen spelen in het geven van hulp en steun aan mensen in armoede. Er werd daarom gekozen om binnen het Soligion-onderzoeksproject te spreken over 'religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven', afgekort tot RLS'en.

Religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven staan in deze context voor 'initiatieven die vanuit een levensbeschouwelijke inspiratie gericht zijn op het organiseren van collectieve actie voor en/of het bieden van ondersteuning of diensten aan mensen in kwetsbare posities'.⁸

Deze definitie laat toe om niet enkel formele organisaties te onderzoeken maar ook kleine informele groepen. Daarnaast verwijst de definitie ook naar 'collectieve actie', het

---

⁶ Beaumont, J., & Cloke, P. (eds.). (2012). *Faith-based organisations and exclusion in European cities*. Polity.

⁷ Idem; Bielefeld, W., & Cleveland, W. (2013a). Defining faith-based organizations and understanding them through research. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(3), 442-467; Bielefeld, W., & Cleveland, W. (2013b). Faith-based organisations as service providers and their relationship to government. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(3), 468-494; Sider, R. J., & Unruh, H. R. (2004). Typology of religious characteristics of social service and educational organizations and programs. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 33, 109-134.

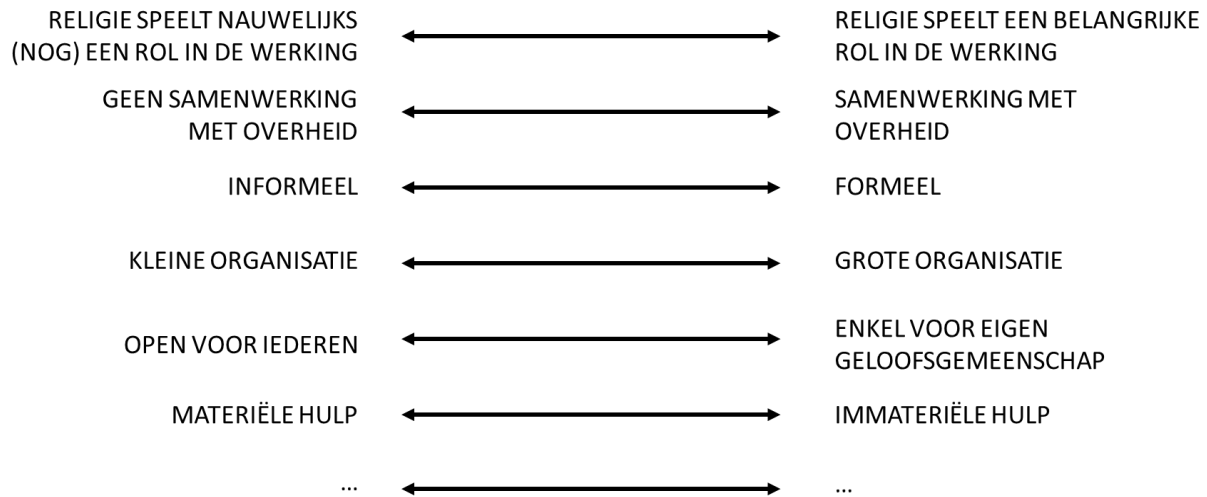
⁸ Maes, S., Schrooten, M., Raeymaeckers, P., & Broeckaert, B. (2024). Faith-based organizations and poverty alleviation: a scoping review on definitions and terminology (2010-2021). *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 43(1), 86.

politisierend werken, een stem geven aan de meest kwetsbare groepen naast het geven van (materiële) hulp zien veel van de initiatieven dit als een belangrijke taak.

Weg van typologieën

Gebaseerd op werk van Sarah Maes, Mieke Schrooten, Peter Raeymaeckers en Bert Broeckaert⁹

Onder de door ons in het kader van ons project ontwikkelde definitie valt nog steeds een grote verscheidenheid aan initiatieven. Bij het ene initiatief staat religie erg centraal in de dagelijkse werking, bij het andere initiatief is de levensbeschouwelijke inspiratie (nog) nauwelijks merkbaar. Sommige initiatieven zijn heel nauw verbonden met een geloofsgemeenschap, andere staan er wat verder van af. Het ene initiatief is sterk geprofessionaliseerd, anderen putten hun sterkte uit hun informele en flexibele karakter. Er zijn grootschalige solidariteitsinitiatieven die al lang bestaan, maar ook kleinschalige, soms vrij recent opgerichte verenigingen. Bij sommige initiatieven primeert de materiële hulp, anderen focussen vooral op het verlenen van immateriële of spirituele hulp. Hoe kan dat allemaal worden gevat in een typologie?

Figuur 1 | Variaties in soorten religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven en hun werking

⁹ Deze tekst is gebaseerd op Maes, S.; Schrooten, M.; Raeymaeckers, P.; Broeckaert, B. (2024). Het levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsveld in Vlaanderen. In E. Van Wymeersch & B. De Munck (eds), *God in de Welvaartsstaat: religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in Vlaanderen* (pp.39-57). Acco; Maes, S., Schrooten, M., Raeymaeckers, P., & Broeckaert, B. (2023). Faith based organizations: Types and typologies. A scoping review (2010-2021). *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 42(2), 211-237.

Bestaande typologieën

In de loop der jaren zijn er al verschillende pogingen ondernomen om 'faith-based organisations' die betrokken zijn bij de zorg voor mensen in armoede en behoefte te categoriseren of te 'typologiseren'.¹⁰ In de wetenschappelijke literatuur rond religieus geïnspireerde hulporganisaties worden drie typologieën vaker dan anderen overgenomen: namelijk deze van Clarke, Monsma en Sider & Unruh. We lichten ze hier elk kort toe.

G. Clarke ontwikkelde twee typologieën. De eerste richtte zich voornamelijk op de functies en doelstellingen van FBO's: 'wat doen deze faith-based organisations?'¹¹ In een vijfvoudige typologie onderscheidt hij daarbij (1) op geloof gebaseerde representatieve organisaties, (2) op geloof gebaseerde liefdadigheids- of ontwikkelingsorganisaties, (3) op geloof gebaseerde sociaal-politieke organisaties, (4) op geloof gebaseerde missionaire organisaties, en (5) op geloof gebaseerde radicale, illegale of terroristische organisaties.

In een tweede typologie focust Clarke op de vier belangrijkste manieren waarop FBO's geloof inzetten via sociale en politieke betrokkenheid of geloof koppelen aan ontwikkelings- of humanitaire doelstellingen.¹² De vier manieren zijn (1) passief, (2) actief, (3) overtuigend en (4) exclusief. Beide typologieën worden voornamelijk toegepast in artikelen die zich richten op ontwikkelingshulp; het is ook vanuit deze context dat beide typologieën door de auteur zijn ontwikkeld. Niettemin kunnen de categorieën ook in een niet-ontwikkelingscontext worden gebruikt.

S. V. Monsma ontwikkelde de '*religious practice scale*', waarin hij religiositeit meet onder FBO's die betrokken zijn bij hulp en armoedebestrijding in het mondiale Zuiden.¹³ Een van de belangrijkste kritiekpunten op deze schaal was dat deze alleen rekening houdt met

---

¹⁰ Zie onder meer Hancox, D. (2019). Towards defining the christian development organisation. HTS theologiese studie. *Theological studies*, 75(4), a5514. <https://doi.org/10.4102/hts.v75i4.5514>; Kirmani, N. (2012). The role of religious values and beliefs in charitable and development organisations in Karachi and Sindh, Pakistan. *Development in practice*, 22(5-6), 735-748; Clarke, G., & Jennings, M. (2008). *Development, civil society and faith-based organisations: Bridging the sacred and the secular*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan; Mitchell, B. (2016). Assessing the usefulness of frameworks for sub-categorizing faith-based organizations: World vision as a case study. *Pacifica*, 29(1), 57-70. <https://doi.org/10.1177/1030570X17698505>; Purser, G., & Henningan, B. (2017). "Work as unto the lord": Enhancing employability in an evangelical job-readiness program. *Qualitative sociology*, 40(1), 11-133. <https://doi.org/10.1007/s11133-016-9347-2>

¹¹ Clarke, G. (2006). Faith matters: Faith-based organisations, civil society and international development. *Journal of international development*, 18(6), 835-848. <https://doi.org/10.1002/jid.1317>

¹² Clarke, G. (2008). Faith-based organizations and international development: An overview. In G. Clarke & M. Jennings (Eds.), *Development, civil society and faith-based organisations* (pp. 17-45). Palgrave Macmillan.

¹³ Monsma, S. V. (1996). *When sacred and secular mix: Religious nonprofit organizations and public money*. Rowman & Littlefield.

openlijke religiositeit, terwijl sommige organisaties wel bepaalde religieuze waarden en normen hebben of verbonden zijn met bepaalde religies zonder dit openlijk te laten zien.¹⁴ Daarom keek Monsma in zijn latere typologie ook naar meer verborgen aspecten van religiositeit.¹⁵ Dit resulteerde in een schaal voor op geloof gebaseerde programma's die varieerden van 'nominaal religieus' tot programma's die 'diep en alomtegenwoordig religieus' zijn. Monsma verdeelde op geloof gebaseerde praktijken verder op in 'op geloof gebaseerde/gesegmenteerde' programma's (waarbij religieuze praktijken eerder gescheiden worden gehouden van welzijnsdiensten) en 'op geloof gebaseerde/geïntegreerde' programma's (waarbij religieuze elementen in welzijnsdiensten worden geïntegreerd).

De laatste typologie is de veelgebruikte zesvoudige typologie van **Sider en Unruh**.¹⁶ Het uitgangspunt van deze typologie is de aanname dat de positie van religie binnen een organisatie dynamisch is. De auteurs ontwikkelden ze een zesvoudige typologie: vijf typen 'religieuze organisaties', en 'seculiere organisaties' als een zesde type. De vijf typen religieuze organisaties zijn: 'door geloof doordrongen', 'op geloof gericht', 'met geloof verbonden', 'met geloofsachtergrond' en 'met geloofs-seculier partnerschap'.

Kritiek op bestaande typologieën

De kritiek op de bestaande typologieën komt in grote lijnen overeen met de kritiek die we hadden op bestaande definities van religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven (zie 'Naar een nieuwe definitie').

De eerste kritiek is dat ze allemaal het veld van FBO's **beperken door van een formele organisatiestructuur uit te gaan**, enerzijds omdat ze FBO's behandelen als een specifiek type van NGO, die van nature formele organisaties zijn, anderzijds omdat ze verschillende organisatiecriteria gebruiken met betrekking tot de raad van bestuur, het management, het personeel, de missieverklaring etc. die de structuur en kenmerken van een formele organisatie als vanzelfsprekend beschouwen.

---

¹⁴ Mitchell, B. (2016). Assessing the usefulness of frameworks for sub-categorizing faith-based organizations: World vision as a case study. *Pacifica*, 29(1), 57-70. <https://doi.org/10.1177/1030570X17698505>.

¹⁵ Monsma, S. (2003, January/February 13-18). Non-profit and faith-based welfare-to-work programs. *Society*, 40(2), 13-18. <https://doi.org/10.1007/s12115-003-1047-3>

¹⁶ Sider, R. J., & Unruh, H. R. (2004). Typology of religious characteristics of social service and educational organizations and programs. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 33(1), 109-134.

Religieus geïnspireerde initiatieven ontstaan echter vaak van onderuit, zijn vaak beperkt tot een bepaald gebied of specifieke doelgroep en/of blijven bewust kleinschalig.¹⁷ Als gevolg hiervan hebben ze maar zelden een uitgebreide, formele organisatiestructuur - zeker in hun beginjaren. De bovenstaande typologieën beperken de groep FBO's dan ook tot een kunstmatig geconstrueerde subgroep, en sluiten belangrijke informele, kleinschalige initiatieven en organisaties uit. En uitgerekend dit soort FBO's zijn belangrijk om te bestuderen, omdat ze vaak in de marge van de samenleving werken voor juist die mensen die het moeilijk vinden om op een andere manier hulp te krijgen of te vragen.¹⁸

Een tweede kritiekpunt is dat niet alleen de term FBO zelf, maar ook de manier waarop de kenmerken ervan worden vergeleken in de hier besproken typologieën, uitgaan van een **protestants-christelijke visie op religie**. Het woord 'geloof', zoals gebruikt in de term FBO, is geen neutrale, universele categorie, maar een concept dat vooral in het christendom en daarbinnen vooral in het protestantisme een centrale rol speelt. Het verwijst naar een innerlijke, persoonlijke ervaring van het individuele lid van een religieuze gemeenschap, wat niet noodzakelijk de kern van religie of van alle religieuze tradities vormt. Religie bestaat uit vele dimensies (ideologisch, ritueel, ethisch, etc.) - niet alleen deze innerlijke dimensie van ervaring. Een analyse van de FBO's vanuit een ander gezichtspunt of vanuit een algemenere visie op religie zou inclusiever zijn voor FBO's die gerelateerd zijn aan andere congregaties. Bovendien beperken deze typologieën zich tot waarneembare uitingen van religie, waarbij ze onwaarneembare overtuigingen en motivaties verwaarlozen. Occhipinti stelt terecht dat typologieën evenveel verbergen als onthullen door sommige dimensies te bevoordelen ten aanzien van andere.¹⁹

Een derde punt van kritiek op de bestaande typologieën is dat wanneer typologieën verschillende organisaties vergelijken op basis van hun religiositeit, ze **religie en religiositeit behandelen als een monolithische categorie**, alsof alle religies op exact dezelfde manier functioneren. Verschillen die tussen FBO's worden gevonden, zijn echter

---

¹⁷ Zie Schrooten, M., & Trappers, A. (2019). Sociaalwerkpraktijken in religieuze organisaties. In M. Schrooten, R. Thys, & P. Debruyne (Eds.), *Sociaal schaduwwerk. Over informele spelers in het welzijnslandschap* (pp. 95-105). Politeia nv; van Dam, S., Maes, S., Schrooten, M., Broeckaert, B., & Raeymaeckers, P. (2022). Hoofdstuk 8: De rol van religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in armoedebestrijding. In J. Coene, T. Ghys, B. Hubeau, S. Marchal, P. Raeymaeckers, W. Vandenhoele, G. Van Hecken, & L. Van Praag (Eds.), *Armoede en sociale uitsluiting: Jaarboek 2022*.

¹⁸ van den Toorn, J., Davelaar, M., Hamdi, A., Reches, L., & van Keulen, M. (2020). *Omvang en karakter van de maatschappelijke activiteiten van levensbeschouwelijke organisaties in Rotterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut i.s.m. Stichting Mara, SPIOR, SKIN- Rotterdam, Samen 010 en Convent van Kerken Rotterdam.

¹⁹ Occhipinti, L. (2013). Liberating development: Religious transformations of development discourse. *Perspectives on global development and technology*, 12(3), 427-443. <https://doi.org/10.1163/15691497-12341265>

niet alleen toe te schrijven aan verschillen in de mate van religiositeit van deze organisaties, maar ook aan de betekenis en inhoud van de verschillende religies (met hun verschillende organisatiestructuur, hun verschillende visies op armoede en armoedebestrijding, . . .) die erbij betrokken zijn. Het is belangrijk te begrijpen waar FBO's echt in geloven en op zoek te gaan naar een methode om specifieke overtuigingen te bestuderen, inclusief de specifieke normen, waarden en praktijken die de specificiteit van elke religie vormen en de manier bepalen waarop armoedebestrijding wordt benaderd. FBO's gebruiken bijvoorbeeld religie-specifieke manieren om personeel en vrijwilligers te mobiliseren.

Een vierde kritiekpunt dat we graag naar voren brengen, is het feit dat sommige typologieën een **categorie voor seculiere organisaties** bevatten. Door dit te doen, worden alle seculiere organisaties die met mensen in armoede werken, in deze categorie geplaatst, wat op een bepaalde manier suggereert dat dit een **homogene groep** is zonder essentiële verschillen tussen hen - wat natuurlijk evenmin het geval is. Bovendien is het nogal vreemd om deze categorie op te nemen in een typologie van FBO's, aangezien seculiere organisaties eenvoudigweg niet passen bij de algemene definitie (ze zijn helemaal niet op geloof gebaseerd).

Als vijfde kritiekpunt vinden we het belangrijk om **de zeer specifieke achtergrond van de tot nu toe gepresenteerde typologieën** te benadrukken. De typologieën van G. Clarke, hoewel veelgebruikt, werden aanvankelijk ontwikkeld binnen de context van ontwikkelingshulp. De andere typologieën die hier worden besproken, komen voort uit een Amerikaanse context die behoorlijk verschilt van die in Europa. Europa kan gezien worden als een lappendeken van heel verschillende verzorgingsstaten, waar geen duidelijke en specifieke wet bestaat die de financiering van FBO's reguleert. De interactie tussen staat en burgermaatschappij is in beide contexten ook heel anders.²⁰ Bovendien heeft religie in verschillende Europese landen terrein verloren door uitgebreide secularisatie, terwijl de meerderheid van de inwoners van de VS nog steeds religieus is.

Als laatste kritiekpunt is het natuurlijk belangrijk om verder te kijken dan de religie of de religiositeit van een organisatie of initiatief bij het onderzoeken en vergelijken van FBO's.²¹

---

²⁰ Van Dam, S., Maes, S., Schrooten, M., Broeckaert, B., & Raeymaeckers, P. (2022). Hoofdstuk 8: De rol van religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in armoedebestrijding. In J. Coene, T. Ghys, B. Hubeau, S. Marchal, P. Raeymaeckers, W. Vandenhole, G. Van Hecken, & L. Van Praag (Eds.), *Armoede en sociale uitsluiting: Jaarboek 2022*.

²¹ Kirmani, N. (2012). The role of religious values and beliefs in charitable and development organisations in Karachi and Sindh, Pakistan. *Development in practice*, 22(5-6), 735-748; Clarke, G., & Jennings, M. (2008).

Religie is op zichzelf al een complexe categorie, en is **slechts een van de verschillende variabelen** die de identiteit en activiteiten van FBO's vormgeven. Ook het soort van solidariteit dat geboden wordt, de manier waarop een initiatief gestructureerd of georganiseerd is en de locatie van het initiatief, zouden moeten meegenomen worden in een typologie.

Deze punten van kritiek doen ons net als Mitchell²² concluderen dat het simpelweg onmogelijk is om een typologie te construeren die rekening houdt met alle geloofstradities. De bestaande typologieën (en waarschijnlijk typologieën als zodanig) zijn, met andere woorden, niet echt nuttig bij het vergelijken van organisaties en initiatieven met verschillende religieuze achtergronden.

Naar een flexibele multivariabele aanpak

De bovenstaande kritiek en het feit dat er zoveel verschillende variabelen betrokken zijn bij vergelijkend onderzoek naar FBO's (in de Amerikaanse context), doen ons ervan uitgaan dat het onmogelijk is om een typologie te construeren die nog steeds eenvoudig genoeg is om bruikbaar te zijn voor onderzoek naar RLS'en (in de Vlaamse context). We moeten een typologische benadering overstijgen en andere manieren zoeken om verschillen tussen levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven te vergelijken en correct te identificeren. We zijn het eens met Mitchell wanneer hij stelt dat het probleem met de bestaande typologieën is dat ze proberen een complex fenomeen te vereenvoudigen.²³ De verscheidenheid aan bestaande variabelen is veel te groot om een zinvolle typologie mogelijk te maken. Bovendien is het belangrijk om te beseffen dat er geen verschillende 'soorten' of 'ondersoorten' van FBO's/RLS'en zijn, of ontologische verschillen tussen categorieën en subcategorieën van levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven die onderscheiden zouden kunnen worden wanneer we ze vanuit een specifiek perspectief bekijken en daarbij specifieke variabelen uitlichten.

De variabelen uit de verschillende typologieën zijn echter niet onnuttig of onbruikbaar. We kunnen ze namelijk samenvoegen tot vier hoofdcategorieën die kunnen gebruikt worden als brillen om levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven te bestuderen. De

---

Development, civil society and faith-based organisations: Bridging the sacred and the secular. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan;

²² Mitchell, B. (2016). Assessing the usefulness of frameworks for sub-categorizing faith-based organizations: World vision as a case study. *Pacifica*, 29(1), 57-70. <https://doi.org/10.1177/1030570X17698505>.

²³ Idem.

vier hoofdcategorieën die we tegenkwamen zijn: 'religie', 'organisatie', 'solidariteit' en 'locatie'.

Een eerste categorie is de plek van **religie/levensbeschouwing** in een initiatief. De spelers waarin we geïnteresseerd zijn, vertrekken allen vanuit een religieuze of levensbeschouwelijke inspiratie. Levensbeschouwing is daarmee de gemene deler die in elk initiatief terugkomt. Toch kan die zich op heel verschillende manieren manifesteren in de werking. Vanuit de blik van levensbeschouwing is het bijvoorbeeld relevant om na te gaan (1) wélke religie of levensbeschouwing inspirerend is voor het initiatief en (2) hoe aanwezig religie is in de doelstellingen en dagelijkse werking. Ook de vragen of een initiatief een link heeft met een congregatie of er onafhankelijk van werkt en hoe medewerkers en vrijwilligers verbonden zijn met de religie in kwestie, zijn hier interessant.

Een tweede manier om religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven te bestuderen is vanuit hun invulling van **solidariteit**. Solidariteit verwijst naar de bereidheid om met elkaar te delen, vanuit een gevoel van verbondenheid, maar vaak ook vanuit een door de religie opgelegde morele plicht. Binnen religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven kan solidariteit daarbij veel vormen aannemen, gaande van armoedebestrijding over administratieve hulp voor mensen zonder papieren tot religieuze en spirituele ondersteuning, gemeenschapsvorming en sociale actie. Organisaties benoemen dat bovendien niet altijd met de term 'solidariteit', maar gebruiken termen die samenhangen met de religieuze of levensbeschouwelijke inspiratie. Binnen deze categorie kijken we ook naar wie de initiatieven zich richten. Sommige initiatieven bieden zeer brede hulpverlening aan zowel leden als niet leden, in de eigen stad en internationaal. Daarnaast zijn er ook initiatieven die zich enkel richten op een specifieke wijk of doelgroep, of die de hulp beperken tot behoeftigen van de eigen religieuze gemeenschap.

Een derde manier om religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven te onderscheiden is de **organisatiestructuur**. Het is belangrijk om te kijken naar de grootte van het initiatief, hoe en op welke manier het ontstaan is en op welke schaal er wordt gewerkt. Niet alleen hebben religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven niet altijd een formele organisatiestructuur, ook de relaties met de overheid en andere middenveldactoren, de eventuele netwerken waar het initiatief deel van uitmaakt, de personeelssamenstelling en de financiering kunnen ons meer vertellen over de manier waarop het initiatief werkt.

Een vierde invalshoek, tot slot, is de **locatie**. Hier focussen we op de geografische locatie van het initiatief en kijken we naar de context waarin het initiatief of de organisatie actief is. De (religieuze en maatschappelijke) omgeving vormt en beïnvloedt ook de organisatie of het initiatief. En ook 'locatie' zelf heeft daarbij meerdere dimensies. Op welk continent, in welk land en welke regio is het initiatief actief? Waar is het ontstaan en op welke manier is het daardoor beïnvloed? Is het actief in de stad, de stadsrand en/of het platteland? Maakt het initiatief aansluiting met andere netwerken, zoals bijvoorbeeld bestaande netwerken van armoedeorganisaties? Is het lokaal gericht, op de buurt, de stad/gemeente of een (specifieke) regio? Of is de focus voornamelijk transnationaal?

CATEGORIE	SUBCATEGORIE	BESCHRIJVING
RELIGIE	Gemeenschap	Welke religie, denominatie of gemeenschap is betrokken?
	Link met gemeenschap	Is het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief een religieuze gemeenschap, een werkgroep/organisatie die wordt beheerd door een religieuze gemeenschap, of een onafhankelijke werkgroep/organisatie?
	Mensen	Behoren bestuur/management/personeel/ vrijwilligers/ leden/ klanten tot de betrokken denominatie?
	Context	Wat is de bredere religieuze context waarin het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief opereert (religieuze vrijheid, religieuze diversiteit, secularisatie, ...)?
	Doelstellingen	Welke specifiek religieuze doelstellingen (indien aanwezig) heeft het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief?
	Activiteiten	Welke specifieke religieuze activiteiten (indien aanwezig) organiseert het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief?
	Belang van religie	Hoe zichtbaar/aanwezig is religie in de routine werking van het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief (in gebouwen, activiteiten, ...)?
SOLIDARITEIT	Type	Wat voor solidariteit biedt het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief (basisbehoeften, huisvesting, werk, studie, ...)?
	Sector	Werkt het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief in een specifieke sector (armoedebestrijding, gezondheidszorg, kinderopvang, jeugdzorg, translokale hulp...)?

Hoe omgaan met levensbeschouwelijke geïnspireerde principes en praktijken?

	Cliënten	Wie wordt geholpen? Gaat het om (specifieke) gemeenschappen, (specifieke) gezinnen, (specifieke) individuen, ...? Alleen mensen die behoren tot de eigen religieuze gemeenschap of denominatie?
ORGANISATIE	Financiering	Hoe wordt het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief gefinancierd (staat, leden, gemeente, ...)?
	Grootte en reikwijdte	Wat is de grootte en reikwijdte van de organisatie? Wat is het aantal (personeels)leden? Wat is de lokale/ regionale/ nationale/ internationale/ globale reikwijdte?
	Type	Wat voor organisatie is het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief (formeel of informeel; winst of non-profit; ...)?
	Personeel	Welk soort personeel of ledenbestand heeft het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief (betaald en/of vrijwillig)?
	Relaties	Hoe is de relatie tussen het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief en de autoriteiten, en tussen het initiatief en andere religieuze of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven en seculiere organisaties met een vergelijkbare missie (vlot/moeizaam, actief/passief, ...)?
	Context	Wat is de bredere context (politiek, juridisch, institutioneel, economisch, cultureel, ...) waarin het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief opereert?
	Inbedding	Hoe ingebed is het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief in de omgeving en gemeenschap waarin het actief is?
LOCATIE	Specifieke locatie	Op welk continent, in welk land, regio, stad is het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief actief?
	Type locatie	Is het religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatief actief in de stad, de stadsrand en/of het platteland?

Figuur 2 | Vier lenzen om verscheidenheid in levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap in beeld te brengen

Deel 2.

Naar een nieuwe sociale kaart?

Een beeld krijgen op het levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap doe je door een gepaste definitie te formuleren en de juiste brillen te vinden om naar het landschap te kijken (zie deel 1).

Ook het letterlijk in kaart brengen zou kunnen helpen om een zicht te krijgen op dit solidariteitslandschap. In deel 2 van dit rapport onderzoeken we in welke mate de huidige Vlaamse **Sociale Kaart** in staat is om het levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap te capteren, en waar de mogelijke drempels liggen voor levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven om op de sociale kaart te belanden. Deze oefening kan ons namelijk helpen om nadien te onderzoeken hoe we zelf een gepaste sociale kaart zouden kunnen opstellen (zie deel 3). We staan eerst stil bij het doel en de werking van de Sociale Kaart, om vervolgens enkele barrières te benoemen.

Werking Vlaamse sociale kaart

Gebaseerd op werk van Marjan Moris en Sarah Maes²⁴

Wie in Vlaanderen sociale kaart zegt, roept meestal 'De Sociale Kaart' op: een centraal beheerd en digitaal doorzoekbaar overzicht van welzijns- en zorgactoren, momenteel uitgegeven door het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG) van de Vlaamse overheid.

Deze kaart moet een zo volledig mogelijk overzicht bieden van actieve zorgaanbieders in Vlaanderen en Brussel. Haar doelstelling is meervoudig en integreert in grote mate de intenties van haar voorlopers: (1) burgers in staat stellen geschikte hulpverlening te vinden, (2) gerichte doorverwijzing mogelijk maken voor hulpverleners, en (3) overzicht bekomen voor lokale besturen, en het hen toelaten verder te communiceren via eigen kanalen.

---

²⁴ Deze tekst is gebaseerd op Moris, M., & Maes, S. (2022). *Uitdagingen bij het in kaart brengen van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven*. www.soligion.be.

Wie wel of niet wordt opgenomen in de sociale kaart, staat zorgvuldig omschreven in een publiek beschikbaar document over de scope van de databank.²⁵ Professionele zorg- en welzijnsactoren die door de overheid gereguleerd en erkend worden, krijgen prioriteit. Daarnaast kunnen ook andere personen, diensten of organisaties opgenomen worden die (nog) buiten bestaande regulaties en erkenningen vallen maar binnen de scope van de kaart passen. Voor deze actoren worden op maat kwaliteitscriteria ontwikkeld om weigeringen of toevoegingen te verantwoorden. Verschillende stakeholders van de sociale kaart, zoals bijvoorbeeld SAM vzw of de eerstelijnszones, waken vanuit de vastgelegde visie en doelstellingen mee over de scope van de databank, de kwaliteit van de gegevens en hun ontsluiting. Zorgverleners worden aangespoord om hun eigen gegevens mee te beheren, en het sociale kaart-team tracht in iedere provincie de vinger aan de pols te houden rond veranderingen in het zorg- en welzijnsaanbod.

Eén van de grootste uitdagingen voor de sociale kaart is het actueel houden ervan. Ondanks haar voeling met het werkveld, zorgvuldig beheer en voortdurende aanpassingen aan nieuwe maatschappelijke tendensen, ontsluit de Vlaamse sociale kaart nooit het volledige veld van zorg- en welzijnsactoren. Dat komt omdat het zorg- en welzijnslandschap voortdurend in beweging is door tendensen 'van onderuit'. Zowel sociale noden als de actoren die hierop inspelen, kunnen snel wijzigen. Eén voorbeeld zijn de sociaal werkpraktijken die ontstonden tijdens de 'asielcrisis' van 2015, waarbij het aantal migranten dat in België asiel aanvraag plots toenam. Door een beperking van de Belgische regering in 2015 op dagelijks te behandelen asielaanvragen, strandden heel wat asielzoekers in het Brusselse Maximilliaanpark. Bij gebrek aan een gecoördineerde actie werd door informele welzijnspelers een opvangkamp opgericht, waardoor dus nieuwe 'actoren' zijn ontstaan.²⁶ Meer recent ontstonden ook heel wat nieuwe sociaalwerkpraktijken die inspelen op toegenomen en nieuwe noden onder de coronapandemie.²⁷ Sommige van deze praktijken zijn - soms noodgedwongen - nog steeds actief maar werden tot op heden nog niet opgenomen in een formele sociale kaart. Vernieuwende zorg- en ondersteuningspraktijken als antwoord op nieuwe sociale noden, passen vaak niet eens in de bestaande categorieën waarmee de overheid het zorg- en welzijnslandschap indeelt.

---

²⁵ <https://www.desocialekaart.be/sites/default/files/media/20201215-socialekaart-scope-beschrijving.pdf>

²⁶ Nobbe, E. en Schrooten, M. (2021). Brussels Burgerplatform steunt vluchtelingen, en vult leemte overheid. Sociale Vraagstukken. <https://www.socialevraagstukken.nl/brussels-burgerplatform-steunt-vluchtelingen/>

²⁷ Raeymaeckers, P., Van Puyvelde, S. (2021) Nonprofit advocacy coalitions in Times of COVID-19: Brokerage, Crowdfunding, and advocacy roles, *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 50(6), 1304-1317.

Een cruciale vraag is **welke criteria** gehanteerd worden om praktijken al dan niet op te nemen in een bepaalde categorie. Het verzekeren van de kwaliteit van het aanbod dat is opgenomen in de Vlaamse Sociale Kaart, krijgt momenteel voorrang op de actualiteit en volledigheid van de kaart.²⁸ Deze keuze heeft, naast het voordeel van kwaliteit, ook een aantal nadelen. Zo vallen praktijken buiten beeld die zich niet kunnen of willen aanpassen aan de gestelde vereisten. Daarnaast opereert een deel van het zorg- en welzijnslandschap permanent onder de radar van de overheid. Vaak gaat het om bottom-up initiatieven die hulp en steun bieden aan mensen die niet voldoen aan de voorwaarden voor formele hulp die de overheid oplegt, wat bijvoorbeeld het geval is bij mensen zonder, of met beperkt verblijfsrecht. Ook soorten hulp die gecriminaliseerd worden, zoals bijvoorbeeld het huisvesten van mensen via kraak of tijdelijke bezettingen, blijven onder de radar.

Wanneer we specifiek kijken naar wat dit betekent voor religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, valt op dat veelal grotere, oudere en katholiek geïnspireerde organisaties zoals Broederlijk Delen, Caritas Vlaanderen of Welzijnszorg opduiken in de sociale kaart. Het gaat om organisaties die hun weg al vonden binnen de administratie van verschillende overheidsdepartementen en -afdelingen. Ze hebben doorgaans een gestroomlijnd 'aanbod' dat voldoet aan vormelijke en inhoudelijke kwaliteitscriteria en grotendeels (en soms met gemengde gevoelens) past binnen de bestaande categorieën van welzijnswerk en hulpverlening. De uiteenlopende activiteiten van de vele vaak kleinere en nieuwere groepen van mensen die zich vanuit een religieuze of levensbeschouwelijke motivatie engageren, blijven daarentegen buiten beeld. Voor heel wat kleinere of informelere religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven zijn deze vereisten ofwel te hoog gegrepen, ofwel niet op maat van hun activiteiten.

Kwaliteitscriteria zijn op die manier een van de elementen die de sociale kaart een minder evident instrument maken om met levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven samen te werken. In wat volgt, bespreken we nog een viertal andere drempels aan de huidige Sociale Kaart.

---

²⁸ Dit betekent overigens niet dat de kwaliteit van het aanbod ook wordt gecontroleerd door de beheerders van de Vlaamse Sociale kaart. De controle op kwaliteit gebeurt door de bevoegde instanties uit de verschillende beleidsdomeinen waar zorg- en welzijnsactoren naargelang hun activiteiten en organisatievorm onder vallen.

Sociale kaart als instrument voor samenwerking?

Gebaseerd op werk van Marjan Moris en Sarah Maes²⁹

Binnen de huidige context bestaan een aantal spanningen tussen de situatie, aard en eigenschappen van levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven enerzijds, en de logica van sociale kaarten anderzijds. We zetten vier uitdagingen op een rij die opduiken wanneer we een sociale kaart voor religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit willen opmaken.

Zichtbaarheid maakt kwetsbaar

Een eerste spanning komt voort uit het gegeven dat sociale kaarten vaak **door lokale of bovenlokale besturen worden opgesteld**. Niet iedere levensbeschouwelijke groep ziet de overheid echter als een goedaardige of betrouwbare partner. Integendeel, voor sommige groepen wordt zichtbaar zijn voor de overheid ingeschat als een risico. Dit hoeft niet noodzakelijk te verbazen. Ten eerste is de registratie en vervolging van Joden voorafgaand en tijdens WOII, in het collectieve geheugen gebrand van de in België gevestigde geloofsgemeenschappen. Deze geschiedenis vormt een terugkerend argument tegen meer overheidsinmenging en verstrengde controles van levensbeschouwelijke organisaties in naam van staatsveiligheid of de strijd tegen radicalisering.

Ten tweede hebben ook leden van nieuwere geloofsgemeenschappen uit de recente migratie vaak negatieve ervaringen met vijandige overheden achter de rug. De angst vanuit eerder ervaren vervolging en onderdrukking elders, kan ook in België een reden zijn om publieke interactie en samenwerking met overheden uit de weg te gaan.

Ten derde dreef de wereldwijde, verhoogde waakzaamheid rond islamitische groepen en moskeeën sinds 9/11 ook in België een wig tussen overheden en vertegenwoordigers van moslimgemeenschappen. Islamitisch geïnspireerde solidariteitsinitiatieven worden volgens de werkgroep nog meer dan andere geconfronteerd met argwaan en controle in hun contact met overheden. Dit wantrouwen tegenover de overheid leidt logischerwijs tot voorzichtigheid of zelfs weerstand om 'op een lijst van de overheid' te staan op basis van levensbeschouwelijke of religieuze inspiraties.

---

²⁹ Deze tekst is gebaseerd op Moris, M., & Maes, S. (2022). *Uitdagingen bij het in kaart brengen van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven*. www.soligion.be.

Samenwerking versus autonomie

Een tweede spanningsveld komt eveneens voort uit de relatie tussen levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven en overheden. Daar waar al sprake is van samenwerking, blijkt het **machtsverschil** tussen solidariteitsinitiatieven en overheden vaak ervaren te worden als onevenwichtig. Overheden vaardigen heel wat regels en erkennings- en subsidievoorwaarden uit in hun contact met levensbeschouwelijke groepen. Deze regels en voorwaarden leggen een zekere logica en taal op, en vragen soms aanpassingen van organisaties en initiatieven die niet stroken met hun eigenheid en manier van werken. Deze aanpak versterkt bij levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven soms de vrees dat men eerder moet gehoorzamen dan gehoord te worden bij het aangaan van een samenwerking. Ook hier vormt wantrouwen dus een hinderpaal. Vertrouwen dat men als gerespecteerde partner gehoord en erkend zal worden, is immers een belangrijke voorwaarde voor de opmaak van een sociale kaart van het levensbeschouwelijke solidariteitslandschap.

Daarenboven stelt men zich vanuit het levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsveld ook vragen bij de invulling van wat 'goede' zorg en steun betekenen binnen de welvaartsstaat. De inspraak daarin van religieuze en levensbeschouwelijke groepen is beperkt, terwijl zij eveneens een visie hebben op de nood aan steun, zorg en zingeving van mensen, en het informele zorgaanbod dat ze bieden vaak noodzakelijke aanvullingen vormen op de bestaande formele zorg. Zonder deze inspraak dreigt men bij de opmaak van een sociale kaart louter als instrument ingepast te worden in een systeem waar men noch achter staat, noch iets aan lijkt te kunnen bijdragen (of veranderen).

Een zorgsysteem in crisis

Ook wil niet iedere organisatie gevonden worden door een ruimer publiek dat op zoek is naar zorg en ondersteuning. Dit heeft deels te maken met de staat van het zorgsysteem: sommige initiatieven kampen in hun 'aanbod' met een **chronisch plaatsgebrek en overbelasting**. Een plek op een sociale kaart betekent voor deze diensten niet enkel extra administratief werk, maar mogelijks ook extra zorgvragen die niet beantwoord kunnen worden. Binnen sommige levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven vreest men een verdere toestroom aan noodhulpvragen, die de eigenlijke werking naar de achtergrond verdringen.

Veel geleverde noodhulp zet de relatie tussen ondersteuning en de eigenlijk missie en visie van werkingen onder spanning. Dit geldt met name voor organisaties die zich inzetten voor groepen die onvoldoende worden geholpen door formele hulp- en zorginitiatieven binnen de welvaartsstaat, of er zelfs helemaal van worden uitgesloten. Mensen zonder wettig verblijf vormen de meest illustratieve groep voor deze spanning: hun noden zijn bijzonder hoog, maar het hulp- en zorgaanbod bijzonder klein. Hun structurele uitsluiting uit de mechanismen van de welvaartsstaat vormt dan ook een pijnpunt in de verhouding tussen levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven die het als hun plicht zien om voedsel, onderdak en steun te bieden, en een overheid die dat niet doet. Deze spanning leidt op sommige plekken tot een pleidooi voor een inzet op meer structurele oplossingen vanuit de overheid zelf, eerder dan een inzet op het 'toegankelijker' of 'meer zichtbaar' maken van informele solidariteitsinitiatieven. Een sociale kaart van levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven dreigt voor sommige organisaties met andere woorden een instrument te worden dat het tekortschieten van de overheid compenseert.

Deze spanning zien we ook terugkomen in onderzoek naar informele sociaal werkorganisaties. Al Bdiouni en Nyirahumure³⁰ pleiten in deze voor een mentaliteitsverandering: in het verhaal van de vermaatschappelijking van de zorg maken zelforganisaties en informele organisaties nu eenmaal een belangrijk deel uit van de samenleving. Ze waarschuwen voor het **onwenselijke scenario van een rolomkering** waarbij vrijwilligersorganisaties op dezelfde hoogte worden geplaatst als organisaties met betaalde werknemers. Samenwerking tussen beide is mogelijk, maar moet de (ervarings)expertise van vrijwilligersorganisaties ook financieel vergoeden.

Te veel administratie

Tot slot vormt de **administratieve overbelasting** een uitdaging bij het opmaken van een nieuwe sociale kaart. In het diverse landschap van levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven vreest men om zeer verschillende redenen de administratieve last die de opmaak en het onderhoud van een sociale kaart voor kleinere levensbeschouwelijke initiatieven met zich meebrengt. Sommige groepen zijn weinig of niet georganiseerd, of ontbreken de administratieve en digitale geletterdheid die nodig is om geregistreerd en erkend te worden, en transparant te werken. Voor deze groepen heeft opgenomen worden in aan sociale kaart vervelende neveneffecten. Koepelorganisaties signaleren dat ze nu al

---

³⁰ Al Bdiouni, A. & Nyirahumure, A. (2019). De blik van het Minderhedenforum. In M. Schrooten, R. Thys & P. Debruyne (eds.), *Sociaal schaduwwerk: Over informele spelers in het welzijnslandschap* (pp.86-94). Politeia.

veel tijd spenderen aan het up-to-date houden, structureren en professionaliseren van hun ledenlijsten, en geven aan dat zowel zij als hun leden een hoge administratieve druk ervaren. Daarentegen zijn andere organisaties al zodanig geprofessionaliseerd en uitgebouwd dat ze reeds worden opgenomen in de Vlaamse Sociale Kaart of andere databanken. Bij hen bestaat dan weer minder de behoefte aan een extra, nieuwe sociale kaart om het gevarieerde landschap van religieuze en levensbeschouwelijke solidariteitsinitiatieven gericht op mensen in armoede in kaart te brengen.

Participatie en persoonlijke betrokkenheid als succesfactoren

In tegenstelling tot de bureaucratische benadering van initiatieven als op te lijsten entiteiten, wordt gewezen op **het belang van een band tussen personen uit verschillende organisaties** en initiatieven voor succesvolle, 'warme' doorverwijzingen.

De vraag of het in kaart brengen van initiatieven de ontwikkeling van zulke banden al dan niet ondersteunt, krijgt een gemengd antwoord. Bestaande instrumenten lijken vooral te werken als ze lokaal zijn en een specifieke en gedeelde doelstelling hebben. Ook wordt er gewezen op het belang van een lokale coördinator of beheerder met een betrokken houding, die terugkerende interactiemogelijkheden voor het fysieke netwerk dat een sociale kaart weergeeft faciliteert. Tot slot blijkt het ook belangrijk om inspraak te hebben in het formuleren van de visie van waaruit men een sociale kaart opmaakt en waartoe die moet dienen.

Het **succes van sociale kaarten** wordt met andere woorden gelinkt aan **menselijke factoren** als ondersteuning, netwerk, inspraak en betrokkenheid, eerder dan de meer abstracte, administratieve logica erachter. Wat zo in beeld komt is het potentieel van lokale bottom-up initiatieven tussen gelijkgestemden rond een gedeeld doel die ondersteuning krijgen om fysieke interacties te onderhouden.

Deel 3.

Hoe de sociale kaart overstijgen?

Gebaseerd op werk van Marjan Moris en Sarah Maes³¹

Bovenvermelde uitdagingen maken dat levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven op dit moment moeilijk hun weg vinden naar de Sociale Kaart. Hoe werken we deze uitdagingen weg? En kunnen we een sociale kaart maken op maat van levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit?

Binnen het Soligion onderzoeksproject werd er vier jaar lang geëxperimenteerd om deze uitdaging te verhelpen, met als ultieme doelstelling een complementaire relatie te bevorderen tussen levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven en het seculiere zorglandschap. Op basis van de gesprekken met partners uit het levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap, werkten we randvoorwaarden uit die moeten helpen tot een meer geschikte sociale kaart te komen. In wat volgt, sommen we deze basisvoorwaarden op, beschrijven we hoe we er zelf mee aan de slag zijn gegaan tijdens het project, en reflecteren we op ons experiment waarin we een sociale kaart voor levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven hebben proberen overstijgen.

Voorbij een sociale kaart

Sociale kaarten kunnen als instrument specifieke voordelen hebben om tot een sterk sociaal beleid te komen. Een sociale kaart van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerd solidariteitswerk kan helpen om

- het zorgaanbod beter te ontsluiten voor zorgzoekende burgers;
- mogelijke samenwerkingspartners te vinden vanuit lokale besturen;
- legitimiteit en zichtbaarheid te verschaffen aan nog onbekende initiatieven, en
- doorverwijzingsmogelijkheden in beide richtingen zichtbaar te maken.

---

³¹ Deze tekst is gebaseerd op Moris, M., & Maes, S. (2022). *Uitdagingen bij het in kaart brengen van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven*. www.soligion.be; en Moris, M. (2024). *Experimenteren met het digitaal ontsluiten van levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit. Enkele lessen*. www.soligion.be

Toch leerden we dat deze functies niet naadloos aansluiten bij de bestaande noden en gevoeligheden van het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap in Vlaanderen.

Hoewel erkenning, en in sommige gevallen ook ontsluiting via een sociale kaart welkom zouden zijn, wegen de **nadelen van sociale kaarten** in de huidige context op veel plekken niet op tegen de voordelen ervan. Zo gaven we eerder aan dat heel wat organisaties vrezen dat - in de huidige maatschappelijke context - een nauwere samenwerking met de overheid

- de eigen groep zou kunnen schaden;
- de eigen manier van werken onder druk zou kunnen zetten;
- de toestroom aan noodhulpvragen zou vergroten; en/of
- voor administratieve overbelasting zou zorgen.

Om dit landschap succesvol en duurzaam in kaart te kunnen brengen, moeten eerst een aantal **randvoorwaarden** vervuld worden. De noden die we zien, zijn in de eerste plaats

- vertrouwen opbouwen tussen overheid en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven;
- de positie van levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in samenwerkingen met publieke instellingen en lokale besturen versterken;
- de hiaten in het huidige zorgsysteem waarvoor levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven inspringen bespreekbaar maken en oplossen; en
- de administratieve last van samenwerkingen afstemmen op de capaciteit van kleinere of minder professionele organisaties.

Centraal in het uitwerken van een gepast instrument om levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in beeld te brengen, zouden volgende vragen moeten staan:

- Hoe zorgen we ervoor dat het werk van levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven voor mensen in armoede wordt gezien, zonder dat het wordt geïnstrumentaliseerd tegen hun wil in?
- Hoe kunnen we levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven ondersteunen in hun netwerkopbouw met lokale overheden en het middenveld? Op welke manier kunnen we zorgen dat zij worden gevonden als gelijkwaardige partner?

- Hoe zorgen we dat de ervaringen en inzichten van levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven het bestaande sociaal werk en sociaal beleid kunnen informeren en versterken, zonder dat hun kritische stem samenwerkingen met het beleid en middenveld in gedrang zou brengen?
- Hoe kunnen we aan deze noden tegemoet komen, zonder administratieve overlast te veroorzaken en de capaciteit van kleinere organisaties, hun vrijwilligers en personeel te overschrijden?

Het Intersol-platform

Rekening houdende met deze randvoorwaarden, heeft een werkgroep binnen het Soligion-project zo'n 2 jaar geëxperimenteerd met het uitbouwen van een volwaardig digitaal platform dat levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven beter in beeld moest brengen. Dit platform kreeg de werktitel 'Intersol'. In wat volgt bespreken we (1) de basisvereisten opgesomd waaraan het digitaal platform moest voldoen, (2) de hoofddoelstellingen die we -rekening houdende met de eerder benoemde drempels en randvoorwaarden- willen bewerkstelligen, en (3) de beheersstructuur die werd uitgewerkt voor het Intersol-experiment.

Basisvereisten

Op basis van de drempels die we detecteerden in de Vlaamse Sociale Kaart, tekenden we basisvereisten uit voor een digitaal platform op maat van levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven. Het platform moet

- een ruimte creëren waarin religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsorganisaties per stad **zichzelf zichtbaar kunnen maken op hun eigen voorwaarden**, met ondersteuning (op vlak van technologie, taal en administratie) van buitenstaanders waar nodig. Ze moeten kunnen laten zien wie ze zijn en welk werk ze doen, en hun bezorgdheden kunnen uiten richting de verzorgingsstaat en beleidsmakers, zonder toekomstige samenwerking in gevaar te brengen.
- Religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven moeten **zelf kunnen bepalen welke informatie** ze op het platform willen plaatsen en welke niet, en welke van hun initiatieven ze in de schijnwerpers willen zetten. Visies, noden en kwetsbaarheden verschillen erg van initiatief tot initiatief, afhankelijk van levensbeschouwelijke achtergrond, doelen, activiteiten, grootte,

enzovoort. Behalve een naam en omschrijving van het solidariteitswerk dat een solidariteitsinitiatief doet, is de database best zo weinig als mogelijk prescriptief.

- De beheersstructuur van het platform moet sterk de nadruk leggen op de **lokale schaal en zorgen voor zowel online als offline netwerkopbouw**. Het kan strategisch meerdere actoren in verschillende rollen verbinden, die samen de inhoud van het platform creëren.
- Tot slot moet het platform streven naar **maximale integratie** met bestaande lokale capaciteiten, instrumenten en netwerken. We vermijden best zoveel mogelijk dubbel werk, en kiezen voor eenvoud en gebruiksvriendelijkheid met oog op een latere overname.

Hoofddoelstellingen

Bovenstaande basisvereisten vormden samen met de eerder gedetecteerde drempels de basis om de drie hoofddoelstellingen voor het platform te formuleren. De doelstellingen die we met het Intersol-platform voor ogen wilden hebben waren “zichtbaarheid creëren”, “contact faciliteren” en “samenwerking stimuleren”.

Om **zichtbaarheid** te creëren, werd gedacht aan vier oplossingen.

1. Het opstellen van een **kennisbank**. Hierin worden artikels gepubliceerd van, voor en door religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven. Zij produceren de inhoud, bij voorkeur in samenwerking met studenten sociaal werk, middenveldorganisaties en lokale beleidsmakers. In deze artikels komen goede praktijken en inzichten over solidariteit en kwesties waarop ze botsen in hun werk. De kennisbank richt zich op een breder publiek en kan zorgen voor uitwisseling over de steden heen.
2. Het beschrijven van manieren van werken die effectief zijn om tot goede hulp te komen in toegankelijke **praktijkfiches**. Hierbij wordt een afgelijnd format aangereikt om ‘**werkzame principes**’ te beschrijven per praktijk, die helpt om over de eigen aanpak te reflecteren en rapporteren. Met behulp van het CAIMeR model van Blom & Morén (2010) komen we zo tot systematische beschrijvingen van zinvolle praktijken die de moeite zijn voor anderen om uit te leren.
3. **Zelf-registratie** van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in een geografisch overzicht per stad, met ruimte voor een eigen profiel. Hier wordt een eenvoudige toepassing voorzien waarmee een religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerd solidariteitsinitiatief zichzelf kan registreren in de eigen stad en zelf informatie kan toevoegen op een eigen

profielpagina die (eventueel) gepersonaliseerd kan worden. Een lokale coördinator onderhoudt contact en kijkt gegevens na en gaat regelmatig na of er updates nodig zijn. Initiatieven kunnen hun gegevens op iedere moment aanpassen of wijzigen.

4. Een **activiteitenkalender** waarin religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven bijeenkomsten en ontmoetingskansen kenbaar maken bij een breder publiek.

Om **contact te faciliteren** tussen lokale overheden en religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, werden twee oplossingen bedacht.

1. **Beleidssignalisatie:** religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven krijgen de mogelijkheid om via het platform pijnpunten en drempels in het kader van sociale hulp en steun aan mensen in armoede door te geven. Deze worden, al dan niet anoniem, gesignaleerd aan een bevoegd persoon binnen de stad.
2. **Vaste aanspreekpunten** binnen de stad identificeren en bekend maken via het platform. Hierbij worden per stad de gepaste actoren aangeduid die als aanspreekpunt kunnen fungeren voor, enerzijds, zaken die vanuit de lokale overheid opgenomen kunnen worden met betrekking tot religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit en, anderzijds, zaken die vanuit het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap al dan niet via het platform opgenomen kunnen worden.

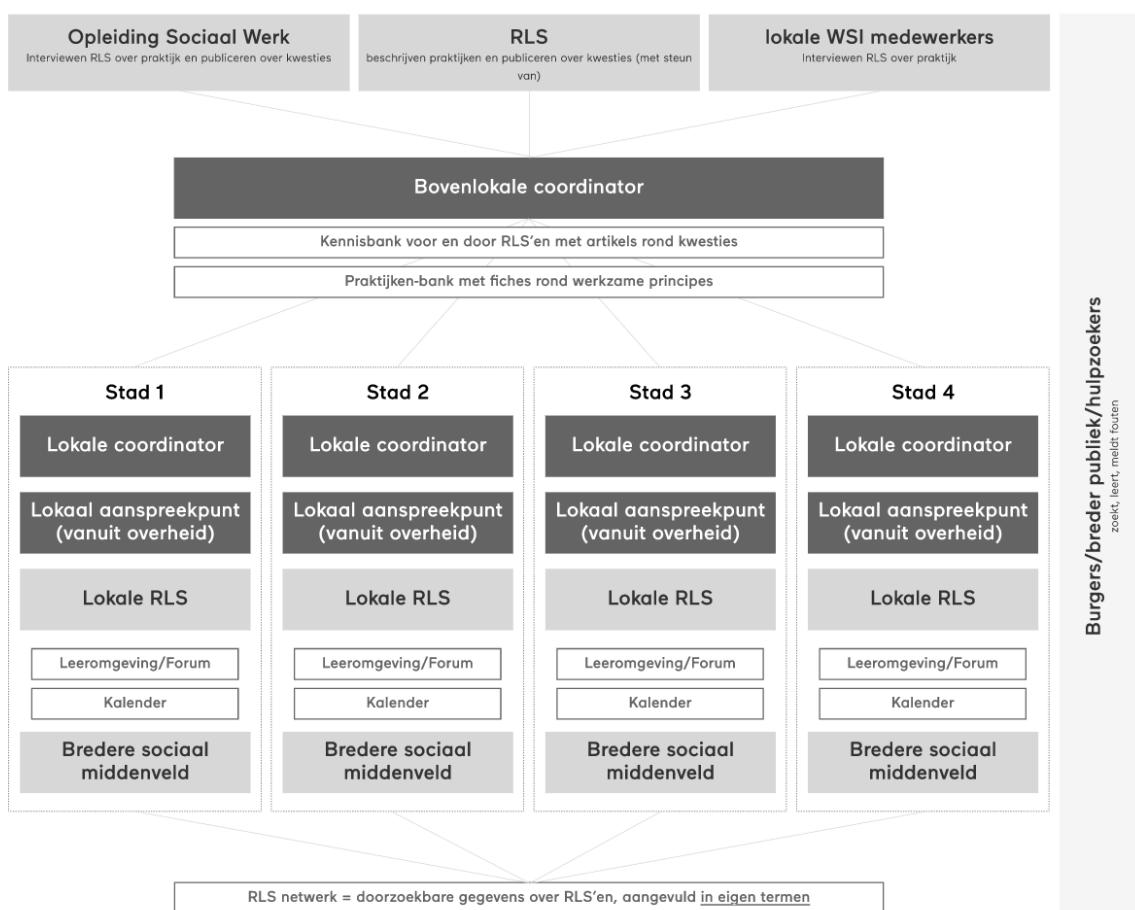
Om **samenwerking en uitwisseling te stimuleren** binnen het sociaal middenveld, werd gedacht aan een **gesloten** forum en digitale leeromgeving voor sociale professionals en vrijwilligers. Dit zou over de steden heen een veilige online ruimte voor uitwisseling en kennisopbouw aanbieden, door onder meer te werken met thematische werkruimten. Dit gesloten forum zou idealiter ondersteund worden door een offline lerend netwerk, en links bevatten naar andere sites en platformen. Uit ons onderzoek blijkt dat in steden waar er reeds een bestaand (inter)religieus overlegplatform aanwezig is, het in de praktijk gemakkelijker is om religieus en levensbeschouwelijke solidariteitsinitiatieven samen te brengen en te identificeren. Daarnaast werd er door de leden van deze netwerken minder wantrouwen ten opzichte van de overheid geuit.

Mogelijke beheersstructuur

Tijdens dit proces werd ook een **theoretische beheersstructuur** voorgesteld, op basis van de stedelijke logica, doelstellingen en deelaspecten van het platform. Daarin werd de nadruk gelegd op samenwerking en verbinding via co-creatie, en ondersteuning van organisaties met beperkte taal- of digitale vaardigheden. Alle betrokken actoren bij het platform kregen een omschrijving als participant, met een taakomschrijving en hun mogelijke onderlinge verhoudingen (zie figuur 3). De voorziene beheersrollen werden nog voldoende open geformuleerd om hun invulling te laten aansluiten bij de (veranderlijke) lokale stedelijke context. De nadruk werd gelegd op zoveel mogelijk autonomie toekennen aan deelnemers aan het platform, en het opmaken van inhoud in onderlinge samenwerkingen tussen verschillende actoren.

SOLIGION

Overzicht Participanten

Figuur 3 | Moodboard over participanten en rollen

Geleerde lessen uit het Intersol-experiment

Tussen februari 2022 en februari 2024 experimenteerden we met het opbouwen van het Intersol-platform. Tijdens het experiment, werkten we met geprivilegieerde partners: we gebruikten stad Leuven als testcase en probeerden het platform uit met relevante Leuvense partners. In februari werd echter besloten om het platform niet verder te ontwikkelen en in te zetten op het identificeren van obstakels en manieren om ze in de toekomst aan te pakken. Meerdere extra obstakels maakten dat er geen garantie was dat het platform effectief gelanceerd en onderhouden zou kunnen worden. In wat volgt bespreken we eerst enkele van deze obstakels. Tegelijk zullen we ook de lessen die we uit het hele proces hebben getrokken (in kaders) uiteenzetten.

Drempels vanuit lokaal beleid

Op lokaal niveau was Grenzen Bewegen als Leuvense interlevensbeschouwelijke vereniging bereid om mee te werken aan het creëren van inhoud, en eventueel een beperkte beheerdersrol opnemen. Met linken van enkele leden naar grotere levensbeschouwelijk geïnspireerde organisaties zoals ACV en De Mens.nu, schepte hun betrokkenheid hoop voor de zoektocht naar een lokale coördinator en overheidsactoren in het algemeen. Het engagement vanuit het lokale bestuur om extra ondersteuning te bieden aan lokale religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, zou solidariteitsinitiatieven van buiten het netwerk moeten motiveren om tot het platform toe te treden. De beoogde wederkerigheid vanuit het lokaal bestuur lag echter moeilijker dan voorzien. Uit overleg eind januari 2024 in Leuven met de betrokken schepen en ambtenaren, bleek dat het concept om verschillende redenen nog niet (of niet meer) kon overtuigen.

Ten eerste was er sprake van een **mismatch van het platform met reeds lopende processen**. In Leuven was dit zo op vlak van stedelijke communicatie. De stad had net een proces doorlopen om de digitale communicatie met burgers en partners te centraliseren en stroomlijnen. Alle contactnames gebeurden nu via Leuven info: één digitaal en telefonisch bereikbaar centraal onthaal op de stadssite. Van daaruit wordt zowel doorverwezen als opgevolgd. Het pleidooi vanuit het platform voor een *persoonlijk* aanspreekpunt vanuit de stad speciaal voor religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsorganisaties, stond dan ook haaks op deze logica. Gelijkaardig daaraan werd in Gent sinds de aanvang van het Soligion- project, een succesvolle strategie

voor lokale armoedecoördinatie ontwikkeld, waarin ook religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven pasten en zich konden laten horen.

Les: als de praktijk je experiment inhaalt

De coronapandemie zette in 2020 heel wat lokale besturen voor grote uitdagingen voor het bereiken van hun bevolking om te informeren en zorg te verstrekken. Dit zorgde op enkele plekken voor een stroomversnelling op het vlak van zowel digitalisering als netwerkvorming. Tegelijk met de looptijd van het Soligion-project, evolueerde ook de afstand tussen lokale besturen en hun lokale middenveldorganisaties en burgers. Overheden gingen zelf aan de slag met de nood aan het in contact komen en in kaart brengen van informelere organisaties en initiatieven, wat wellicht invloed had op de behoefte aan externe oplossingen.

Ten tweede werden vragen gesteld bij de **extra en exclusieve aandacht voor het religieus en levensbeschouwelijk karakter** van een (deel van) de lokale burgerinitiatieven actief in armoedehulpverlening. Dat de stad in haar communicatiestrategie een uitzondering zou maken voor religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsorganisaties, werd niet wenselijk bevonden. De idee van een uitzondering bleek bovendien ook op andere vlakken niet binnen de gevolgde beleidslogica te passen en vragen op te roepen. Wat maakt het de moeite waard om voor deze relatief kleine groep om zo te werk te gaan? Samenwerking met deze initiatieven gebeurde immers al wel eens rond concrete thema's zoals bijvoorbeeld spullenhulp rond kinderarmoede, maar daarbinnen behoefden deelnemende initiatieven geen speciale aandacht vanwege hun religieus of levensbeschouwelijk karakter. Waarom zou men dit in de kijker zetten in plaats van de armoede zelf? En waarom voor deze groep actoren wel en voor een andere niet?

Een derde drempel leek vooral een gevolg van de moeilijke categoriseerbaarheid van (een digitaal platform voor) religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven binnen één beleidsdomein. Vanuit het oogpunt van bestuurders vallen religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven tussen verschillende beleidsdomeinen in, zoals sociale zaken, diversiteit, verenigingen, of levensbeschouwing. De **hybride identiteit en beperkte omvang** van het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsveld per stad, zorgden dat er niet veel

drukingskracht van deze spelers uitgaat **om gevestigde werkwijzen, structuren en hun logica's te doorbreken**. De vraag is dan al gauw of een digitaal platform voor religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven wel past binnen het domein sociale zaken. Met deze padafhankelijkheid rond bestaande netwerken, werkwijzen en structuren binnen lokale besturen, was nog onvoldoende rekening gehouden.

Les: het belang van de *couleur locale*

Steden en gemeenten kunnen sterk onderling verschillen met betrekking tot sociale netwerken en beleidscultuur. De mate waarin men liefst stroomlijnt en centraliseert of meer experimenteert en durft loslaten is bepalend voor hoe gekeken wordt naar samenwerking met religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven. De lokale voorgeschiedenis is bepalend voor het reeds bestaan van netwerken, voor hoe deze zich verhouden tot het lokale bestuur, en of beleidsmakers bereid zijn om op te komen voor deze groep actoren. Bovendien zijn lokale beleidsmakers soms sterk padafhankelijk in hun besluiten. Dit betekent dat vorige besluiten en ondernomen stappen niet zomaar teruggedraaid kunnen worden. Ieder experiment waarin beleidsmakers betrokken zijn, is dus best voldoende adaptief om bij de lokale context en beleidslogica's te passen.

Drempels op bovenlokaal niveau

Ook de zoektocht naar een bovenlokaal beheerder voor het platform verliep moeizaam. Het thema ligt **politiek gevoelig**, en de omgang met religie en levensbeschouwing vanuit de Vlaamse overheid lijkt op dit moment vooral gericht op het beperken van de risico's die met religieuze groepen worden geassocieerd (bv. buitenlandse inmenging, radicalisering, sektevorming). De nadruk in het gevoerde beleid ligt op het vergroten van transparantie en toerekenbaarheid via erkenningen en sanctioneringen voor lokale geloofsgemeenschappen en gebedshuizen. Gesprekspartners binnen de overheid tonen dan ook voornamelijk interesse in de databank van het platform, en minder in de wederkerige relaties waarop het ontwerp prioritair is gericht. Hoewel we bij sommige ambtenaren en politici andere visies vinden, vindt dit veiligheidsdenken voortdurend expressie in de manier waarop het religieus en levensbeschouwelijke veld wordt benaderd.

Deze overwegend eenzijdige insteek, zorgt voor spanningen bij andere actoren, voor wie het soms weinig strategisch is om de meerwaarde van religieus of levensbeschouwelijk

geïnspireerde initiatieven sterk te benadrukken, laat staan een lans te breken voor meer complementariteit in de onderlinge verhoudingen. Zonder een expliciet politiek engagement, zijn de kansen op succes te miniem en de risico's te groot voor externe financiering via filantropische organisaties. Binnen sociaal werk en sociaal-cultureel werk zijn religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsactoren nog te zeer buitenbeentjes, opdat hun door de Vlaamse overheid gefinancierde steunpunten (Socius, SAM) er tijd en middelen in kunnen investeren. En werkingen die nu al inzetten op het thema levensbeschouwing (zoals Orbit vzw en Motief) of stedelijke diversiteit (zoals Kenniscentrum Steden) ontbreekt het dan weer aan tijd en middelen om er een digitaal platform op het kruispunt levensbeschouwing en lokale politiek bij te nemen.

Les: sociaal karteren zonder instrumentaliseren?

Het gelopen traject levert enkele bijkomende inzichten op rond de mogelijkheid van het al dan niet doorbreken van een sociale kaart-logica bij het 'op de radar' krijgen van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven aan de hand van een digitaal platform. Ons traject leert dat het omkeren van de sociale kaartlogica - i.e. meer macht te geven aan de in kaart te brengen actoren - met nieuwe uitdagingen komt. Het ontwikkelde prototype laat zich moeilijk 'testen' zonder concrete engagementen naar elkaar toe, maar omdat een sociale kaart in essentie een machtsinstrument is, schudt die oefening als vanzelf aan de verhoudingen tussen partners. Lokale besturen zijn op dit moment nog niet overtuigd van het nut daarvan.

Ten eerste vormt het een drempel voor het platform dat religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven vanuit de beleidslogica slechts een kleine 'niche' vormen tussen andere solidariteitsinitiatieven, die bovendien tussen verschillende beleidsdomeinen in vallen.

Ten tweede past het ontwikkelde prototype niet voldoende binnen bestaande beleidslogica's en lopende communicatiestrategieën, waarin steden en gemeenten vaak met padafhankelijkheid kampen. Waar een sociale kaart de beleidslogica volgt maar niet werkt voor religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven, leert dit traject ons dat ook het omgekeerde waar is. Het platform is op maat van solidariteitsinitiatieven, maar verliest daarmee zijn aantrekkingskracht voor overheden.

Tot slot werd ook het belang van timing duidelijk. Aan de vooravond van de verkiezingen was het spanningsveld veiligheid versus verbinding (of controle versus vertrouwen) zeer prominent aanwezig in lokale én bovenlokale politiek, en lagen de prioriteiten bij gesprekspartners elders.

Deze omkering neemt de instrumentele logica weg die aan sociale kaarten ten grondslag ligt, maar verliest daarmee ook ogenschijnlijk haar vanzelfsprekende 'nut' voor beleidsmakers.

Besluit en aanbevelingen

In dit rapport onderzochten we of een vernieuwde sociale kaart waarin religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven mee opgenomen worden, seculiere welzijnsactoren kan helpen om deze initiatieven als complementaire partner te beschouwen en de wederzijdse argwaan weg kan nemen.

We stonden stil bij de bestaande manieren die gebruikt worden in academisch onderzoek om zicht te krijgen op levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit. Deel 1 van dit rapport bekeek de wetenschappelijke literatuur rond levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, en zocht een **definitie** die het beste beschrijft welke initiatieven we in Vlaanderen tegenkomen. We besloten dat in de Vlaamse context we het best over **religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven** praten, waarbij bedoeld wordt op 'initiatieven die vanuit een levensbeschouwelijke inspiratie gericht zijn op het organiseren van collectieve actie voor en/of het bieden van ondersteuning of diensten aan mensen in kwetsbare posities'.

Daarnaast zochten we naar een manier om overzicht te krijgen in het diverse levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap. We constateerden dat de grote verscheidenheid in levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven ervoor zorgt dat overzicht creëren met typologieën niet accuraat genoeg werkt. Vandaar dat we **vier brillen** naar voor schuiven waar gericht mee naar dit landschap kan gekeken worden: (1) de rol van religie in het initiatief, (2) de organisatiestructuur van het initiatief, (3) de vorm van solidariteit die het initiatief aanbiedt, en (4) de geografische locatie en de context waarin het initiatief actief is.

In deel 2 van het rapport legden we uit waarom niet alle levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven op een Sociale Kaart willen staan. Er heerst soms wantrouwen ten aanzien van de overheid. Soms is er schrik voor instrumentalisering, of voor overbelasting van de eigen werking. Deze **drempels** zorgen ervoor dat de Vlaamse sociale kaart er op dit moment niet in slaagt het levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitslandschap accuraat in beeld te brengen.

Deel 3 van dit rapport focuste op het eigen **Intersol-experiment**, waarin we zelf aan de slag gingen met bovenstaande drempels. 4 jaar lang werkte een werkgroep binnen het Soligion-onderzoek aan een digitaal platform dat levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in beeld moest brengen, met respect voor alle relevante partijen. Het verloop van dit experiment toonde aan dat ook volgende drempels de slaagkansen van een platform voor levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit beïnvloedt: (1) een mismatch van het platform met reeds lopende processen, (2) twijfels bij het nut van extra en exclusieve aandacht voor het religieus en levensbeschouwelijk karakter van een (deel van) de lokale burgerinitiatieven actief in armoedehulpverlening, (3) de hybride identiteit en beperkte omvang van het religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsveld per stad, en (4) de politiek gevoeligheid die heerst rond levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven, zorgden ervoor dat het Intersol-platform tot nu toe geen verdere ondersteuning vond.

Onze bevindingen geven goed de beperkingen weer van sociale kaarten als beleidsinstrument voor religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven. Sociale kaarten kunnen waardevolle instrumenten zijn om samenwerkingen te bevorderen en het zorgaanbod beter toegankelijk te maken. Echter, zoals het onderzoek aantoont, sluiten ze vaak niet aan bij de behoeften en gevoeligheden van deze initiatieven. Sociale kaarten worden over het algemeen weinig participatief worden opgesteld, en leggen externe en top-down geformuleerde visies en logica's op, en zijn te veel gebaseerd op eenvoudige en gestandaardiseerde typologieën om in dit veld van nut te zijn. Wantrouwen, administratieve overlast, en een gebrek aan flexibiliteit vormen structurele obstakels voor een succesvolle integratie in bestaande sociale kaarten.

Uit dit rapport leren we dat de complexiteit en diversiteit van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in Vlaanderen vraagt om een

heroverweging van hoe deze initiatieven worden begrepen, ondersteund en zichtbaar gemaakt.

Om religieuze en levensbeschouwelijke initiatieven effectief te benaderen, is het cruciaal dat beleid een respectvolle en ondersteunende houding aanneemt, die de autonomie en diversiteit van deze initiatieven erkent. Een fundamentele stap is het opbouwen van wederzijds vertrouwen door te investeren in open dialoog en het creëren van ruimte voor inspraak. Dit vraagt om een beleidsaanpak die voorbijgaat aan top-down benaderingen en eerder aansluit bij de specifieke behoeften en contexten van deze initiatieven. Het is belangrijk dat administratieve lasten en vereisten proportioneel worden gehouden, zodat kleinere en informelere initiatieven niet worden ontmoedigd.

Daarnaast kan beleid meer rekening houden met de gevoeligheden rond religie en levensbeschouwing, zoals wantrouwen jegens de overheid en de angst voor instrumentalisering. Beleidsmakers moeten voorkomen dat initiatieven enkel als verlengstuk van formele zorg worden ingezet, en in plaats daarvan streven naar een gelijkwaardige samenwerking waarin het unieke karakter en de waarden van religieuze initiatieven worden erkend en versterkt. Tot slot is het essentieel dat beleid zich richt op het oplossen van structurele tekorten in de zorg en ondersteuning, zodat deze initiatieven niet onevenredig worden belast, maar juist kunnen floreren als complementaire partners in het bredere zorglandschap.

Aanbevelingen voor toekomstig beleid en onderzoek:

1. **Versterking van wederzijds vertrouwen:** Investeer in dialoog en betrokkenheid tussen overheden en levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven om wantrouwen te verminderen. Creëer platforms voor gezamenlijke besluitvorming.
2. **Flexibiliteit in administratieve eisen:** Ontwikkel vrijblijvende, toegankelijke en transparante registratiesystemen op lokaal niveau die rekening houden met de beperkingen van kleinere en informele initiatieven.
3. **Oplossen van structurele hiaten:** Richt beleid op het aanpakken van de zorgtekorten waarvoor deze initiatieven inspringen, zodat ze niet worden overvraagd of instrumentaliseerd.
4. **Ondersteuning van lokale samenwerking:** Faciliteer netwerken en uitwisseling tussen levensbeschouwelijke initiatieven en andere welzijnsactoren, met behoud van hun autonomie en met respect voor hun diversiteit.

5. **Verder onderzoek naar alternatieven:** Bestudeer innovatieve, niet-hiërarchische manieren om initiatieven zichtbaar te maken zonder ze in een top-down bureaucratisch kader te dwingen. Hierbij kan gedacht worden aan dynamische platforms die eigendom zijn van de betrokken actoren zelf. Hiervoor is voldoende ondersteuning en financiering nodig.

Bronnen

- Al Bdiouni, A. & Nyirahumure, A. (2019). De blik van het Minderhedenforum. In M. Schrooten, R. Thys & P. Debruyne (eds.), *Sociaal schaduwwerk: Over informele spelers in het welzijnslandschap* (pp.86-94). Politeia.
- Beaumont, J., & Cloke, P. (eds.). (2012). *Faith-based organisations and exclusion in European cities*. Polity.
- Bielefeld, W., & Cleveland, W. (2013a). Defining faith-based organizations and understanding them through research. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(3), 442-467.
- Bielefeld, W., & Cleveland, W. (2013b). Faith-based organisations as service providers and their relationship to government. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(3), 468-494.
- Clarke, G. (2006). Faith matters: Faith-based organisations, civil society and international development. *Journal of international development*, 18(6), 835-848. <https://doi.org/10.1002/jid.1317>
- Clarke, G. (2008). Faith-based organizations and international development: An overview. In G. Clarke & M. Jennings (Eds.), *Development, civil society and faith-based organisations* (pp. 17-45). Palgrave Macmillan.
- Göçmen, I. (2013). The role of faith-based organizations in social welfare systems: A comparison of France, Germany, Sweden, and the United Kingdom. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(3), 495-516.
- Hancox, D. (2019). Towards defining the christian development organisation. HTS theologiese studie. *Theological studies*, 75(4), a5514. <https://doi.org/10.4102/hts.v75i4.5514>
- Kirmani, N. (2012). The role of religious values and beliefs in charitable and development organisations in Karachi and Sindh, Pakistan. *Development in practice*, 22(5-6), 735-748; Clarke, G., & Jennings, M. (2008). *Development, civil society and faith-based organisations: Bridging the sacred and the secular*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Maes, S., Schrooten, M., Raeymaeckers, P., & Broeckaert, B. (2023). Faith based organizations: Types and typologies. A scoping review (2010-2021). *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 42(2), 211-237.
- Maes, S.; Schrooten, M.; Raeymaeckers, P.; Broeckaert, B. (2024). Het levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsveld in Vlaanderen. In E. Van Wymeersch & B. De Munck (eds), *God in de Welvaartsstaat: religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in Vlaanderen* (pp.39-57). Acco.
- Maes, S., Schrooten, M., Raeymaeckers, P., & Broeckaert, B. (2024). Faith-based organizations and poverty alleviation: a scoping review on definitions and terminology (2010-2021). *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 43(1), 69-90.
- Mitchell, B. (2016). Assessing the usefulness of frameworks for sub-categorizing faith-based organizations: World vision as a case study. *Pacifica*, 29(1), 57-70. <https://doi.org/10.1177/1030570X17698505>.
- Monsma, S. V. (1996). *When sacred and secular mix: Religious nonprofit organizations and public money*. Rowman & Littlefield.

- Moris, M., & Maes, S. (2022). *Kaarten op Tafel: Uitdagingen bij het in kaart brengen van religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven*. www.soligion.be
- Moris, M. (2024). *Experimenteren met het digitaal ontsluiten van levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit. Enkele lessen*. www.soligion.be
- Nobbe, E. en Schrooten, M. (2021). Brussels Burgerplatform steunt vluchtelingen, en vult leemte overheid. Sociale Vraagstukken. <https://www.socialevraagstukken.nl/brussels-burgerplatform-steunt-vluchtelingen/>
- Occhipinti, L. (2013). Liberating development: Religious transformations of development discourse. *Perspectives on global development and technology*, 12(3), 427-443. <https://doi.org/10.1163/15691497-12341265>
- Purser, G., & Henningan, B. (2017). "Work as unto the lord": Enhancing employability in an evangelical job-readiness program. *Qualitative sociology*, 40(1), 11-133. <https://doi.org/10.1007/s11133-016-9347-2>.
- Raeymaeckers, P., Van Puyvelde, S. (2021) Nonprofit advocacy coalitions in Times of COVID-19: Brokerage, Crowdfunding, and advocacy roles, *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 50(6), 1304-1317.
- Schrooten, M., & Trappers, A. (2019). Sociaalwerkpraktijken in religieuze organisaties. In M. Schrooten, R. Thys, & P. Debruyne (Eds.), *Sociaal schaduwwerk. Over informele spelers in het welzijnslandschap* (pp. 95-105). Politeia nv.
- Sider, R. J., & Unruh, H. R. (2004). Typology of religious characteristics of social service and educational organizations and programs. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 33, 109-134.
- Van Dam, S., Maes, S., Schrooten, M., Broeckaert, B., & Raeymaeckers, P. (2022). Hoofdstuk 8: De rol van religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in armoedebestrijding. In J. Coene, T. Ghys, B. Hubeau, S. Marchal, P. Raeymaeckers, W. Vandenhoele, G. Van Hecken, & L. Van Praag (Eds.), *Armoede en sociale uitsluiting: Jaarboek 2022*.
- van den Toorn, J., Davelaar, M., Hamdi, A., Reches, L., & van Keulen, M. (2020). *Omvang en karakter van de maatschappelijke activiteiten van levensbeschouwelijke organisaties in Rotterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut i.s.m. Stichting Mara, SPIOR, SKIN- Rotterdam, Samen 010 en Convent van Kerken Rotterdam.
- Vandeurzen, J. (2013). De kracht van het engagement: De vermaatschappelijking van de zorg in de dagelijkse praktijk. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/de-kracht-van-het-engagement-devermaatschappelijking-van-de-zorg-in-de-dagelijkse-praktijk> (20 februari 2020).

Over de auteurs

Elisabet Van Wymeersch is postdoctoraal onderzoeker voor het Urban Studies Institute aan de Universiteit Antwerpen. Voor Soligion neemt ze de coördinatorrol op zich.

Marjan Moris is sociaalwetenschappelijk onderzoeker bij het Urban Studies Instituut van Universiteit Antwerpen en onderzoeksgroep Stadskracht van de AP Hogeschool Antwerpen. Ze geeft les aan verschillende universiteiten en coördineert onderzoek en onderwijs bij vzw Expeditions, Research in Applied Anthropology.

Sarah Maes is als joint Ph.D.-student verbonden aan CRESC, het Center for Research on Environmental and Social Change (UAntwerpen) en de Research Unit of Theological and Comparative Ethics (KU Leuven).

Werkten mee aan dit rapport

Bert Broeckaert is gewoon hoogleraar comparatieve en medische ethiek, verbonden aan de Onderzoekseenheid Theologische en Comparatieve Ethiek van de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen (KU Leuven).

Peter Raeymaeckers is professor in de masteropleiding Sociaal Werk van Universiteit Antwerpen, waar hij voorzitter van de opleidingscommissie is. Hij is onderzoeker bij het Centre for Research on Environmental and Social Change (CRESC).

Mieke Schrooten is onderzoekster bij het Onderzoekscentrum Sociaal Werk van Odisee hogeschool en CRESC, het Centre for Research on Environmental and Social Change (UAntwerpen). Ze is professor in de masteropleiding Sociaal Werk van Universiteit Antwerpen.

Bert De Munck is gewoon hoogleraar comparatieve en medische ethiek, verbonden aan de Onderzoekseenheid Theologische en Comparatieve Ethiek van de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen (KU Leuven).

Gerelateerde publicaties

Handboek 'God in de Welvaartsstaat. Religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in Vlaanderen Soligion - Acco

Het Soligion-team deed vier jaar onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in Vlaanderen. Op basis van hun bevindingen schreven ze dit boek. Als lezer krijg je inzicht in het huidige levensbeschouwelijke landschap in Vlaanderen en zijn solidariteitswerk; de moeilijkheden in de relatie tussen levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, publieke instellingen en seculiere actoren; de context waarin die moeilijkheden ontstaan; handvatten voor eerstelijns werkers en beleidsmakers over hoe ze kunnen omgaan met religieuze en levensbeschouwelijke solidariteitsinitiatieven om tot de best mogelijke verhoudingen te komen.

e-Course 'God in de Welvaartsstaat' Soligion - Hannah Arendt Instituut

Binnenkort met vier nieuwe video's

Deze online training reikt medewerkers van lokale besturen, sociale professionals en middenveldorganisatie handvatten om tot betere samenwerkingen met religieuze of levensbeschouwelijke geïnspireerde solidariteitsinitiatieven te komen.

 SOLIGION